945 оной февралиин
17
СУББОТО
№ 32 (4668)
Сэн 20 мүн.

Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

Бурят-Монголой ҮНЭН

ВКП(б)-гэй ОБКОМОЙ ба УЛАН-УДЫН ГК-гэй болон БМАССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ОРГАН

Верховно Главнокомандалагшын ПРИКАЗ

2-дохи Белорусска фронтын сэрэгүүдые командалагша Советскэ Союзай Маршал РОКОССОВСКИДО
Фронтын штабай начальник Генерал-лейтенант БОГОЛЮБОВТА

2-дохи БЕЛОРУССКА фронтын сэрэгүүд дабтолгёо үргэлжэлүүлжэ, мүнеедэр, февралиин 15-да харгы замуудай томо узел Польшын баруун хубидахи немецүүдэй хамгаалгын газарай хүсэтэ түшэг тулгууриин пунктнууд болохо ХОЙНИЦЕ (ХОНИТЦ) ба ТУХОЛЯ (ТУХЕЛЬ) гэдэг городуудые байлдаатайгаар эзэлэн абаба.

ХОЙНИЦЕ ба ТУХОЛЯ гэдэг городуудые эзэлэн абахын түлөө болоhон байлдаануудта генерал-полковник ПОПОВ, генерал-лейтенант ЛЯПИН, генерал-лейтенант ДРАТВИН, генерал-лейтенант ЧАНЫШЕВ, генерал-майор ГУСЕВ, полковник БЕЛЯЕВ, полковник МУРАТОВ, полковник КАРПЕЛЮК, полковник АСАЕВ, полковник ФЕДОТОВ гэгшэдэй сэрэгүүд; генерал-лейтенант ОСЛИКОВСКИЙ, генерал-майор ЧЕПУРКИН, генерал-майор ...РИКЕЛЬ, генерал-майор КАЛЮЖНЫЙ гэгшэдэй морито сэрэгүүд; артиллериин генерал-лейтенант БЕСКИН, артиллериин генерал-майор НЕФЕДОВ, полковник ЛЕОНОВ, полковник БАРМОИН, подполковник КУДЫМОВ гэгшэдэй артиллеристнүүд; танкова сэрэгүүдэй генерал-майор ПЕТРУЩИН, танкова сэрэгүүдэй генерал-майор ФИРСОВИЧ, танкова сэрэгүүдэй генерал-майор ...АНОВ, танкова сэрэгүүдэй генерал-майор УЛЬГИН, полковник ...РИЛЕНОК, полковник ГОРБЕНКО, полковник МИРОНЕНКО, полковник ЮРЕВИЧ, подполковник ЛОМАКО, подполковник ЛЕ...ОК, подполковник ПЕТРОВ гэгшэдэй танкистнууд; полковник ВИНОГРАДОВ, полковник КАЛУГИН, полковник РЫБАКОВ гэгшэдэй лётчигууд; инженерна сэрэгүүдэй генерал-майор ...ЕИТВИНИН, полковник ДОБЫЧИН гэгшэдэй сапёрнууд; подполковник ...РОЦЕРОВ, майор ЧУЙСКИЙ гэгшэдэй холбоо-холбоошод шалгаржа гараба.

Илгэжэ туйлаhан илалтые тэмдэглэхын тула ХОЙНИЦЕ ба ТУХОЛЯ городуудые эзэлэн абахын түлөө болоhон байлдаануудта илгэжэ ехээр шалгараhан соединенинүүд ба частьнуудые орденуудаар шагнагдахаар табиха.

Мүнөөдэр, февралиин 15-да, 21 часта манай Эхэ орной столица МОСКВА болбол эдэ нэрлэгдэhэн городуудые эзэлэн абаhан 2-дохи Белорусска фронтын шэн габьяата сэрэгүүдтэ хоёр зуун хорин дүрбэн ехэ буугаар хори дахин артиллериин буудалгаар, Эхэ орноймнгоо үмэнэhөө салют-мэндэ хүргэхэ байна.

Онсо hайн дайшалхы ябуулгануудые хэhэнэй тулада Хойнице ба Тухоля гэдэг городуудые сүлөөлхын түлөө болоhон байлдаануудта хабаададаhан Таанарай хүтэлжэ байгаа сэрэгүүдтэ БАЯСХАЛАН ХҮРГЭНЭБ.

Манай Эхэ орной эрхэ сүлөө ба бээ даанхай байхын түлөө болоhон байлдаануудта ами бээ үгэhэн геройнууд хэтэ мүнхэдөө алдаршаг!

Немецкэ булимтаргшад үхэжэ тонилог!

Верховно Главнокомандалагша
Советскэ Союзай Маршал И. СТАЛИН.

1945 оной февралиин 15. № 280.

Верховно Главнокомандалагшын ПРИКАЗ

1-дэхи Украинска Фронтын сэрэгүүдые командалагша Советскэ Союзай Маршал КОНЕВТО
Фронтын штабаи начальник Армиин генерал СОКОЛОВСКИДО

1-дэхи УКРАИНСКА фронтын сэрэгүүд добтолгёо хүгжөөжэ, мүнеедэр, февралиин 15-да, харгы замуудай шухала узелнүүд, немецүүдэй хамгаалгын газарай хүсэтэ түшэг тулгууриин пунктнууд болохо немецкэ Силезиин газар дээрэ ГРЮНБЕРГ гэдэг городые болон БРАНДЕНБУРГЫН провинцида ЗОММЕРФЕЛЬД ба ЗОРАУ гэдэг городуудые эзэлэн абаба.

ГРЮНБЕРГ, ЗОММЕРФЕЛЬД ба ЗОРАУ гэдэг городуудые эзэлэн абахын түлөө болоhон байлдаануудта генерал-полковник ГОРДОВ, генерал-полковник ПУХОВ, генерал-лейтенант ЛЮБАРСКИЙ, генерал-лейтенант МАЛАНДИН, генерал-майор ЯМАНОВ, генерал-лейтенант ГЛУХОВ, генерал-майор ПУЗИКОВ, генерал-майор ОНУПРИЕНКО, генерал-майор САМСОНОВ, генерал-майор КОЛОБОВ, генерал-майор КРАСНОВ, генерал-майор ЧЕРВОНИЙ, полковник ЭПИН, полковник ЖУКОВ, полковник ВОЛКОВИЧ гэгшэдэй сэрэгүүд; танкова сэрэгүүдэй генерал-полковник ЛЕЛЮШЕНКО, танкова сэрэгүүдэй генерал-майор УПМАН, танкова сэрэгүүдэй генерал-майор КОРОЛЕВ, полковник САДОВСКИЙ, полковник ОРЛОВ, танкова сэрэгүүдэй генерал-лейтенант БЕЛОВ, танкова сэрэгүүдэй генерал-майор ФОМИЧЫХ, полковник ТУРКИН, подполковник МАУНО, майор ДЕМЕНТЬЕВ, полковник ЕФИМОВ, полковник ДЕНИСОВ, подполковник ЗАЙЦЕВ, полковник ФОМИЧЕВ, подполковник ФЕДОРОВ, майор ТУРГАНОВ, подполковник ИВАНОВ, майор КУРЦОВ, майор СТОЛ... гэгшэдэй танкистнууд; артиллериин генерал-майор ...ИЙ, артиллериин генерал-майор ШЕНТЮКОВ, артиллериин генерал-лейтенант ...УЕВ, артиллериин генерал-майор Р...ШТЕЙН, артиллериин генерал-майор ХУСНИДА, полковник ПЕТРУ..., полковник ЦЕСАРЬ, полковник ...УЛИМОВ, полковник ВОЙНОВ, полковник ДИДЫК, подполковник ЗАБ...КИН, полковник ...УСТИН, полковник КОЗЛОВ, подполковник ГРАЧЕВ, подполковник ...ЗЫЛЬ, подполковник ВИЛИНСКИЙ, майор ТИМОШЕНКО, майор ...АГУРИН гэгшэдэй артиллеристнууд; авиациин генерал-полковник КРАСОВСКИЙ, авиациин генерал-майор ПРОНИН, авиациин генерал-майор ЗАБАЛУЕВ, авиации генерал-майор СЛЮСАРЕВ, полковник ОСАДЧИЙ, подполковник СЕМЕНОВ, полковник КОЛОМЕЙЦЕВ гэгшэдэй летчигууд; инженерна сэрэгүүдэй генерал-майор ГУСЕВ, инженерна сэрэгүүдэй генерал-майор ВАРВАРКИН, полковник ПОЛУЭКТОВ, полковник ЗАЙЦЕВ, полковник КОРЯВКО, подполковник ЧЕЛОМБИТЬКО гэгшэдэй сапернууд; холбоо холбоогой сэрэгүүдэй майор АХРИМЕНКО, полковник СИМХОВИЧ, полковник ОСТРЕНКО, подполковник БУДКЕВИЧ гэгшэдэй холбоо-холбоошод шалгаржа гараба.

Илгэжэ туйлаhан илалтые тэмдэглэхын тулада ГРЮНБЕРГ, ЗОММЕРФЕЛЬД ба ЗОРАУ гэдэг городуудые эзэлэн абахын түлөө болоhон байлдаануудта илгэжэ ехээр шалгараhан соединенинүүд ба частьнуудые орденуудаар шагнагдахаар табиха.

Мүнөөдэр, февралиин 15-да, 23 часта манай Эхэ орной столица МОСКВА болбол эдэ нэрлэгдэhэн городуудые эзэлэн абаhан 1-дэхи Украинска фронтын шэн габьяата сэрэгүүдтэ хоёр зуун хорин дүрбэн ехэ буугаар хори дахин артиллериин буудалгаар Эхэ орноймнгоо үмэнэhөө салют-мэндэ хүргэхэ байна.

Онсо hайн дайшалхы ябуулгануудые хэhэнэй тулада эдэ городуудые эзэлэн абахын түлөө байлдаануудта хабаададаhан таанарай хүтэлжэ байгаа сэрэгүүдтэ БАЯСХАЛАН ХҮРГЭНЭБ.

Манай Эхэ орной эрхэ сүлөө ба бээ даанхай байхын түлөө болоhон байлдаануудта ами бээ үгэhэн геройнууд хэтэ мүнхэдөө алдаршаг!

Немецкэ булимтаргшад үхэжэ тонилог!

Верховно Главнокомандалагша
Советскэ Союзай Маршал И. СТАЛИН.

1945 оной февралиин 15. № 281.

Советскэ Информбюроhоо

Февралиин 15-ай оперативна мэдээн

Февралиин 15-ай туршада ЗҮҮН ПРУССИДА КЕНИГСБЕРГhЭЭ урдуур манай сэрэгүүд добтолгото байлдаануудые хэхэ зуураа РОЗИШТЕН, КУМКАЙМ, ГРОСС КЛАУЗИТЕН, ЛИЕБЕНТАЛЬ, ЛИХТЕНАУ, ЛОТТЕРФЕЛЬД, ЗОНВАЛЬДЕ, ХАЙНРИХАУ гэдэг hуурин газарнуудые эзэлбэ.

2-дохи БЕЛОРУССКА фронтын сэрэгүүд добтолгёо үргэлжэлүүлжэ, февралиин 15-да харгы замуудай томо узелнууд, Польшын баруун хубидахи немецүүдэй хамгаалгын газарай хүсэтэ түшэг тулгууриин пунктнууд болохо ХОЙНИЦЕ (ХОНИТЦ) ба ТУХОЛЯ (ТУХЕЛЬ) гэдэг городуудые байлдаатайгаар эзэлэн абаа.

ПОЗНАНЬДО дайсанай хүреэлэгдэhэн гарнизониие үгы хэхэ байлдаанууд үргэлжэлбэ. Февралиин 15-ай үдэшэлэн тээшэ манай сэрэгүүд ВАРТА мүрэнэй баруун эрьедэхи, энэ городой ехэнхи хубиие дайсанhаа сэбэрлэбэ. Энэ үедэ немецүүдэй гарнизон тус мүрэнэй зүүн эрьедэ байhан 4 пригородые ба ВАРТЫН баруун эрьедэ ЦИТАДЕЛИИН ошониие гартаа барижа байhаар байгаа.

1-дэхи УКРАИНСКА фронтын сэрэгүүд добтолгёо хүгжөөжэ, февралиин 15-да харгы замуудай шухала узелнууд немецүүдэй хамгаалгын газарай хүсэтэ түшэг тулгууриин пунктнууд болохо немецкэ Силезиин газар дээрэ ГРЮНБЕРГ гэдэг городые ба БРАНДЕНБУРГЫН провинцида ЗОММЕРФЕЛЬД болон ЗОРАУ гэдэг городуудые эзэлэн абаад, мүн тэрэшэлэн 150 гаран ондоо hуурин газарнуудые, тэдэнэй дунда ЭЙХВАЛЬДАУ, ШВАЙНИТЦ, НАУМБУРГ, ГАССЕН, БЕНАУ, ВЕЛЛЕРСДОРФ, ТШИЕСДОРФ гэдэг томо hуурин газарнуудые эзэлбэ. Февралиин 14-дэ тус фронтын сэрэгүүд энэ эршэндэ 2000 гаран немецкэ солдат болон офицернуудые плендэ абаhан ба аэродромууд дээрэhээ дайсанай 120 самолет буляан абаhан байна.

БУДАПЕШТhЭЭ баруунхэйгүүр БУДАПЕШТЫН баруун хубиhаа мултаран гараад ой модон соогуур дахин хүреэлэгдэhэн дайсанай бүлэглэлнүүдые үгы хэжэ дүүргэбэ.

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).

СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй Түрүүлэгшэ И. В. Сталинда США-гэй Президент господин Рузевельтын эльгээhэн бэшэг

...Советскэ Союзай айлшалуулан ...гаhан эрьеые орхин гархадаа ...н болбол Танай айлшан болон ...ымдэ байхадамни нам тушаа ...анай гаргаhан ехэ таалалтай ...даланууддай түлөө гүн ехэ ...аясхалан хүргэнэб гэжэ Таида ...дахин хэлэхые хүсэнэб. ...анай Премьер-Министрэй нам... хамта хоёрондоо хэhэн хөлсээнэй дундэ ехэ ханамжатайгаар би мордобоб. Бүхэдэлхэйн арадууд тус хөлсээнэй туйлалтые гансахан hайшаан үзэхэ бэшэ, харин манай агууехэ гурбан нараа дайнай үеынхидээл адляар амгалан тайбан байдалдашье hайнаар хүдэлмэрилжэ шадаха гэhэн бодото гарантии гэжэ үзэхэ байха гэжэ би этигэнэб

Советскэ Информбюроһоо

(Түгэсхэл. Эхинйинь 1-дэхи нюурта).

Февралиин 14-дэ манай сэрэгүүд энэ оршондо дайсанай 6650 солдат болон офицернүүдые плендэ абаба. Плендэ абтагшадай тоодо Будапештскэ бүлэглэлэй штурмовой артиллериие командалагша генерал-лейтенант БЕЛЬНИЦЕР, генерал-лейтенант ИМРЕ КАЛАНДРИ ба генерал-майор ЛЕМ БЕРКОВИЧ гэгшэд бии.

Фронтын ондоо участогууд дээрэ тагнуулшадай бэдэрэлгэнүүд ба нютагай удхашанартай байлдаанууд болоһон байна.

Февралиин 14-дэ бүхы фронтнууд дээрэ 90 немецкэ танк гэмтээгдэһэн ба үгы хэгдэбэ. Агаарта болоһон байлдаануудта ба зенитнэ артиллериин буудалгаар дайсанай 25 самолёт унагаагдаа.

★ ★ ★

Зүүн пруссида Кенигсберг городһоо урдуур манай сэрэгүүд үсэд шанга байлдаануудые хэһэнэйнгээ эсэстэ Розиттен гэдэг ехээр бүхэжүүлһэн түшэг тулгуурийн пунктһээ немецүүдые намнан гаргаба. Энэ оршондо 49 паровоз, елдэб ашаатай түмэрзамай 283 вагонтой ехэ трофей булаагдан абтаһан байна. Ондоо нэгэ участок дээрэ советскэ частьнууд немецүүдэй түмэр бетонно бүхэжүүлгэнүүдэй зурууд газарые дабажа, 10 километр урагшаа дабшан Хайнрикау гэдэг тосхониие эзэлээ. Энэ һуурин газар болбол Вормдитт-Цинтен хоёрой хоорондохи түмэр харгы дээрэ Вормдитт городһоо хойтуур 6 километртэ байдаг юм. Нэгэ үдэрэй байлдаануудта 2.000 немецкэ солдат ба офицер, 23 танк ба самоходно ехэ буу үгы хэгдэһэн байна. Дайсанай 500 солдат ба офицер плендэ абтаа.

2-дохи Белорусскэ фронтын сэрэгүүд добтолгоёо хүгжүүлжэ, үсэгэлээр, Хойнице (Хойнитц) город тээшэ ороһон замуудта хүрэбэ. Немецүүд городые тойруулан дотуудаар бүхэжүүлһэн полевой түхэлэй бүхэжүүлгэнүүдые бариад, мүн тэрэшэлэн танк унагааха гүнзэгы нүхэнүүдые малтаһан байгаа. Дайсан болбол энэ оршондо олон артиллери, танкнууд болон ябаган сэрэгүүдэй томо хүсэнүүдые татан асараба. Түс городой гарнизон һүүлшын үлэрнүүдтэ сэрэгэй училищинуудай курсантнуудһаа бүридхэһэн ябаган сэрэгэй дивизи ба дайшалхы бүлэглэлгэнүүдээр хүсэлһэн байгаа. Манай сэрэгүүд немецкэ бүхэжүүлгэнүүдые дабан гаража, Хойницедэ урдаһаань сүмэрэн оробо. Энэнэй һүүлээр зүүн ба баруун тээһээ хэдэн сохилтонуудаар, дайсанай хамгаалгын газар һандаргагдаһан байна. Немецкэ гарнизон ехэнүүд гээлтэтэ орожо, гуримгүйгөөр сухариба. Хойнице городые эзэлэн абаһан советскэ частьнууд олон буу, зэбсэг ба сэрэгэй материалнуудтай складуудые булаан абаа. Немецүүд хадаа гансал түс городой оршондо 1.500 хүртэр солдат болон офицернүүдээ алуулжа гээбэ. Дайсанай 14 танк галдагдаба. Хойнице город болбол Польшын баруун хүбидэхи немецүүдэй хамгаалтын газарай хүсэтэ түшэг тулгуурийн пункт байһан юм. Немецкэ сэрэгүүдэй энэ оршондохи бүлэглэлгые хангажа байһан харгы замуудай шухала үзел байгаа. 6 түмэр ба 8 шоссейнэ харгынууд энэ городто нэгэдэдэг байна.

1-дэхи Украинскэ фронтын сэрэгүүд амжалтата добтолгоёо хүгжүүлөө. Дайсан болбол байлдаануудай болоһон райондо мэдэп түлэмэрһэн шэнэ частьнуудые ельгээнэ. Теэд манай сэрэгүүдые бариха гэһэн немецүүдэй һэдэлгэнь азагүйгөөр үнгэрнэ. Одер мүрэнэй баруун эрьеые зүбшан добтолжо ябаһан манай такшагай соединенинүүд ба ябаган сэрэгүүхата модотой газарые гаталан гараад, городто байһан немецкэ гарнизониие атаковалба. Советскэ частьнууд зүүн талаһаань ба зүүн урда талаһаань хүсэтэ сохилтонуудаар дайсанай эсэргүүсэлтые нуга дарража, түс городые эзэлэн абаба. Манай ондоо частьнууд баруун-хойшоо эрмэлзэлгэтэ дабшалга хэбэ. Өөрынгөө харгы дээрэ байһан Бобер мүрэниие, хэдэ хэдэн горхонуудые ба нэгэ хэды хамгаалтын газарай забһарай рубежнүүдые гаталан гараад, советскэ танкнууд ба ябаган сэрэгүүд урагшаа 40 километр дабшаба. Зоммерфельд гэдэг город ба түмэр замуудай үзел байлдаатайгаар эзэлэгдэбэ. Зоммерфельд болбол Германиин ажаүйлэдбэриин томо центрнүүд болохо Губен ба Форст гэдэг городуудһаа 18—20 километртэ байдаг. Советскэ частьнууд үсэд шанга байлдаануудай эсэстэ Зорау гэдэг городые эзэлбэ. Хүсэд бэшэ мэдээнэй ёһоор үдэрэй туршада 35 немецкэ танк ба 18 хуягта транспортёр үгы хэгдэбэ.

Һүүлшын 5 үдэрнүүдтэ манай сэрэгүүд аэродромуд дээрэ 765 немецкэ самолёт булаан абаа.

С СР-эй Гадаада Хэрэгүүдэй Арадай Комиссар В. М. Молотовто Великобританиин Гадаада Хэрэгүүдэй министр господин Иденэй эльгэһэн бэшэг

Росии газарые орхин гарахынгаа урда тээ би болбол Танай айлшалуулһанай түлөө ба Крымскэ Конференциин үедэ бидэ бүгэдэндэ таалатай ябадалнуудые үзүүлһэнэйтнай түлөө өөрынгөө үнэн зүрхэнэй баясхалангые хүргэн мэдүүлхые хүсөөнэб.

Би болбол хамтынгаа хүдэлмэриһөө урдынхидаал адли баһа дахин ехэ ханамжа олобоб, манай хэлсээнүүдэй үрэ дүн болбол Советскэ Социалистическэ Республиканүүдай Союз, Америкын Холбоото Штадууд ба Нэгэдэмэл Королевствын хоорондохи ерээдүй хани нүхэсэлгэ хадаа дайн сэрэгэй үеынхидээл адли амгалан тайбан сагташье хэбээрээ үлэхэ гэжэ найдаха бата найдабариие намда үгэнэ. Хүн түрэлхитэнэй ерээдүй зол жаргал ба амгалан һайн байдалда энэ нүхэсэлгын шухала ба ехэ хэрэгтэй байһандань мүнөө хэзээ хэзээнэйхиһээн үлүүгээр этигээд байнаб.

1945 оной февралиин 14.

Крымскэ Конференциин түүхэтэ шиидхэбэринүүд

Һүүлэй 6 үдэртэ Крымдэ гурбан союзна державын хүтэлбэрилэгшэдэй Конференци хүдэлмэреэ хэбэ. Энэ Конференци бүхы дэлхэйн анхаралые татаһан байгаа.

Энэ Конференциин шиидхэбэриин тунхаглагдахые эрхэ сүлөөдэ дуратай бүхы арадуудай лагерьташье, мүн гитлеровскэ тонуулшадай лагерьташье амисхаалаа дарад хүлеэжэ байгаа. Энэнь тон ойлгосотой. Дэлхэйн эрхэ сүлөөдэ дуратай арадууд болбол немецко-фашистскэ бузар булайнуудһаа дэлхэйе аршалһан демократическа державануудай агууехэ союз хадаа нацистскэ Германиие түргэнөөр ба ерид шиидэнгеэр нэрбэн һалгаажа, дайн сэрэгэй хойто тээ амгалан тайбан ба аюулгүй байдалай бата байшангые бодхооһой гэжэ үнэнһөөн хүсэжэ байһан байгаа.

Крымскэ Конференци болбол дайн сэрэгэй һүүлшынгээ шатада ороод байһан үедэ, агуу ехэ демократическа державануудай дайшалхы нягта нүхэсэлгын түүхэтэ демонстраци болоно, немецко-фашистскэ булимтарагшадта эсэргүү сүлөөлэлтын дайнай түүхэдэ орохо байха юм.

Тегеранда болоһон демократическа гүрэнүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй Конференциһээ бидэнэрые зүбхэн арбан дүрбэн һара таһална.

Энэ богонихон хугасаан соо агууехэ демократическа державануудай дайшалхы нүхэсэлгэ ба харилсаатайгаар тааруулан ябуулгаа хэһэниинь, гитлеровскэ тахалһаа аршалха хэрэгтэ ямар ехэ үүргэ гүйсэдхөө гээшэб гэжэ бүхы дэлхэй ойлгожо мэдэхэ арга-боломжотой болоо. Европын арбан гүрэниие боолшолһон гитлеровскэ Германи энэ арбан дүрбэн һара соо өөһэдынгөө эшээндэ оротороо намнуулба.

Агууехэ вождь ба полководец нүхэр Сталинай сэсэмэргэн жолоодолгоор хүтэлэгдэһэн илалта түгэс Улаан Арми болбол Советскэ Союзай, Польшын газар дайдые, мүн Чехословакиин ехэнхи газарые немецкэ булимтарагшадһаа бүрэмһэн сэбэрлээ. Немецкэ сэрэгүүд Румыни, Болгари, Финляндиин газар дээрэһээ, Венгриин ехэнхи газар дээрэһээ намнагдаба. Улаан Арми болбол дайн байлдаагаа немецкэ газар дээрэ гаргаба. Мүнөө үеэшье гитлеровскэ Германиин ажаүйлэдбэриин шухала центрнүүдтэ хойно-хойноһоо сохилтонуудые хэжэ байна.

Өөрынгөө ээлжээндэ манай союзнигуудай арми немецкэ һүрэг дээрмэшэдые Францийн, Бельгиин газарнууд дээрэһээ, Голландиин зарим газар дээрэһээ намнан гаргажа, мүнөө тэдэниие немецкэ газар дээрэ түрихэ ябадалаа үргэлжэлүүлжэ байна. Фашистскэ эшээс тойроһон союзна армиинуудай абарга улам-улам үйтарна.

Гитлеровскэ Германи болбол дайнай ябаса дундуур шиидхэхы шанартай стратегическэ плацдарм ба эдеэ хоолой зүйлнүүдые оложо абаха ябадалаа алдаа. Гитлеровскэ Германи бүхы өөрынгөө Европейскэ союзнигуудта хаягдажа, бүгэдэ нийтэдэ шоо үзэгдэжэ байна. Германи болбол хүнэйгөө резервын, стратегическэ түүхэй эд абаха газарайнгаа талаар дабагдашагүй бэрхэшээлые үзэжэ байна. Дайнай һүүлшын шатада гитлеровскэ Германиин ороһон баланс иимэ байна.

Крымскэ Конференци болбол гитлеровскэ Германиие эсэслэн бута сохин һалгааха түсэбые тодорхойлбо. Союзна арми ба союзнигуудай агаарай сэрэгэй хүсэнүүд хэзээ хэзээнэйхиһээн үлүүгээр сэрэ эйнгээ хүсэлэлгые хамтадхаха ябадалаа үндэһэ болгожо, зүүн, баруун, хойто ба урда талаһаань Германиин зүрхэн худар хүсэдөөр сохихоор харилсан тааруулһан болзоонуудта шэнэ ба үлэмжэ хүсэтэй сохилтонуудые хэхэ байха. Конференци дээрэ гурбан союзна державын штабуудай хоорондоо хэлсэн тааралһан нягта нүхэсэлгэ болбол дайнай эсэслэлгые түргэдхэхэ байха юм.

Нацистскэ Германи хосоролгодоо хүрөө. Тэрэнэй эсэргүүсэлтынь найдабари болибо. «Германскэ арад найдамжагүй хатаһан эсэргүүсэлтээ үргэлжэлүүлхые һэдэжэ, өөрынгөө диилдэлгын үнэ сэнгые гансал өөһэдтөө хүндэрүүлнэ гээшэ».

Крымскэ Конференциин түүхэтэ удхашанарынь Германиин зүрхэн худар шэнэ ба үшөө үлэмжэ хүсэтэй сохилтонуудые хэхэ болзор, хэмжээ болон хүсөө хамтадхаха ябадалые гансахан тодорхойлһон бэшэ, харин эб найрамдалда дуратай арадуудта германскэ милитаризмые тонуулшан янзаар шэнэ добтолго хэхэ аргагүй болгохо шухала нүхэсэлнүүдые зохёоһондонь болоно. Немецкэ милитаристнууд болбол 1914—1918 онуудай дайнай һүүлэйхи шэнгеэр бүхы дэлхэйн эб найрамдалые ебдэхэ хүсэ дахин суглуулжа шадаха бэшэ гэжэ болоно. Гурбан союзна державануудай хүтэлбэрилэгшэд, эрхэ сүлөөдэ дуратай бүхы хүн түрэлхитэнэй дура зоригые гаргажа, Крымскэ Конференци дээрэ иигэжэ мэдүүлбэ гэбэл:

«Манай хэлбэрившэгүй зорилго болбол Германскэ милитаризм ба нацизмые үгы хэхэ болон Бүхэдэлхэйн амгалан тайбан байдалые Германиин зүгһөө хэзээшье эбдэхэ аргагүй болгоһон гаранти байгуулха ябадал болоно». «Германиие эзэлхэ ба тэрээниие хинаха ябадал» гэһэн раздел соо хэмжээ-ябуулгануудай программа һайжаруулагдаба. Тэрээниие бүхы түрүү хүн түрэлхитэн һайшааха байха.

Энэ программые бэелүүлхэ ябадал болбол германскэ арадые үгы хэлгые союзнигуудай зорилгодоо оруулһан удхатай бэшэ. Ушарынь хадаа «Нацизм ба милитаризмын гансахан лэ үндэһөөрөө таһаран һалаад байһан сагта германскэ арадта ёһотолон ажа амидарха найдабари бии болохо ба нацануудтай хамтаран һууха һуури тэдэнэртэ гараха байха».

Крымскэ Конференци [...] союзна державанууд «Сүлөөл[...] һэн Европо тухай Деклара[...] абаа. Энэ декларации халаа [...] лөөлэгдэһэн Европын политич[...] ба экономическа асуудалнуу[...] шиидхэхэ гурбан державын [...] литикэ ба тэдэнэй хам[...] ябуулганууды демократич[...] гол бодолнуудтай зохилдуу[...] уридшалан хараалһан байна[...]

Союзна гурбан державын [...] ференци, мүн тэрэшэлэн П[...] шын асуудал тушаа, Югос[...] тухай асуудалые зүбшэн х[...] һэн байна. Гурбан союзна [...] жаванууд «хүсэтэ, сүлөөтэ, [...] даанхай ба демократическа П[...] шын тогтоод байхые хараха» [...] гэн хүсэлэнтэй байһанаа д[...] баталба. Улаан Армиин бүр[...] һэн сүлөөлһэн дээрэһээ [...] үедэ Польшодо шэнэ байдал [...] болоо. Энэн дээрэһээ мүнөө [...] Польшодо ябуулгаа хэжэ ба[...] Саг Зуурын Правительс[...] үлэмжэ үргэн демократич[...] база дээрэ шэнэдхэн байгу[...] асуудал гараба.

Югославиин тухай асуудал[...] шаа «хоорондоо хэһэн хэлсэ[...] саг дары бэелүүлхэ, энэ хэ[...] нэйнгээ үндэһэ һуури дээрэ [...] Зуурын Нэгэдмэл Правител[...] байгуулхые маршал Тито ба [...] тор Шубашич гэгшэдтэ хүр[...] ха» шухала гэжэ олобо.

Крымскэ Конференциин ш[...] хэбэри үнэндөө түүхэтэ удх[...] нартай байна. Энэнэй аша [...] болбол гитлеровскэ Герма[...] бута нэрһэн һалгааха ябал[...] түргэн түйлагдалгада ба дай[...] хойто тээхи бата эб найрам[...] гые байгуулха агууехэ гү[...] державын саашанхи хамтын [...] дэмжэридэ харагдаха байха.

Бата, үни удаанай ам[...] тайбан ба аюулгүй байдалай [...] тересүүд болбол дайнай [...] байдалда түйлагдаһан [...] бан союзна державануу[...] хоорондохи нүхэсэлгэ ба бэе[...] харилсан ойлголсохо ябадал [...] шадаанье амгалан тайбан [...] байдалда бүхэжэхэ ёһотой [...] эрилтэ табина. Крымскэ Кон[...] ренци болбол амгалан тай[...] байдалые эмхидхэхэдэ дай[...] ябуулгатай адли нэгэдэлгэ га[...] тон ехэ шиидхэхы удхашанар[...] гэжэ тэмдэглэбэ. «Манай гү[...] оронуудай хоорондохи ба эб н[...] рамдалда дуратай бүхы арад[...] дай хоорондохи хани барис[...] ба бэе-бэеэ ойлголсохо ябада[...] үргэлжэлһөөр ба уртан бүх[...] һөөр байгаал һаань хүн [...] рэлхитэнэй дээдэ эрмэлзэлгэ [...] лохо бата бэхи ба үни удаан[...] гай эб найрамдал бэелүүлэ[...] байна».

Агууехэ гурбан державын [...] юзай гансахан үсэгэлдэр түг[...] тэ, мүнөөдэр илалта түгэс у[...] шанартай байһаниие бэшэ, [...] рин үглөөдэрэй агууехэ удха[...] нартай болохо ябадалыень Кры[...] скэ Конференци баһа дахин [...] тадхаба.

(«Правдын» түрүү бэшэг).

Бурят-Монгол 25 жэл соо

П. ХАДАЛОВ.

★ ★ ★

..үуехэ ород арад ба Улаан ..ин халуун туһаламжаар са..гвардеецүүд ба интервент..фэз Бурят-Монголой сүлөөлэнһөө хойшо 25 жэлэй ой ..эхэнь.

..сахан лэ Россидохи Агуу.. Октябрьска социалистическэ ..юци бурят-монгол арадые ..н зуун жэлэй хүндэ дарлал..а мулталаа юм.

..бэшье, Антантнуудай импе..истнууд ба доторой контрре..ци болбол советскэ Россидо ..гүсэн бодоо һэн.

.. Бури 1918 онэй түрүү.. ..хахадта советскэ засагые ..аха ябадалые эрхилжэ оро..бэлэн байһан тодорхой хоёр ..нууд: Антантын харин им..алистнууд ба Росси доторхи ..революци бии болсод бай... (ВКП(б)-гэй историин ху..ты курс, нюур 216). 1918 ..советүүлэй ороной газар дээ..харин империалистнуудтай ..үүд ба сагаангвардейскэ ..нууд ороо һэн.

..ы советскэ арад болбол ..н ба Сталинай уряалаар ..ороноо хамгаалхаар бодоһоп

..ангвардейскэ банданууд ба ..н интервентнүүдтэй тэмсэ..бадал мүн Байгалай үмэнэ ..ээ.

..ервентнүүд ба сагаангвар..үүтэ эсэргүү тэмсэлэй хэрэ..хүтэлбэрилхын тулада 1918 .. эсэстэ Дээдэ-Үдэдэ большевикүүдэй нюуса комитет бйгуу..һан бйгаа. 1919 оной ап..н һүүл багта большеви..ай Прибайкальска нюуса ко..т байгуулагдаа һэн. РКП(б)- Прибайкальска нюуса коми.. болбол бурят-монгол арадай .. агитационно ойлгуулам.. хүдэлмэри дэлгэрүүлжэ

..нэжэ Бурят-Монголой ажал.. болбол сагаангвардеецүүд ..нтервентнүүдтэ эсэргүүсэн .. тэмсэл хэжэ байгаа пар..нска отрядуудта туһалхаар ..о эхилээ һэн.

..19 оной ноябрьда Прибай..ска большевигүүдэй нюуса ..ет болбол восстани эмхиц.. ..ухай шиидхэбэри абаба: .. оной декабрьда Дээдэ-Үдэдэ ..занска отрядуудай ябуул..дые нэтэхэн ударитахын ..а нүхэд Кузнецов-Воронов ..бай начальник, Петров— ..ай начальнигай туһалагша, ..он, Турышев ба Маракулич ..тэй сэрэгэй революционно .. байгуулагдаһан байгаа.

..20 оной эхин багта Бурят..ээ бүхыдөө шахуу восстани..доо һэн. Восстани хэһэн ..лаа интервентнүүд ба са..вардеецүүдые намнажа эхи.. 1920 оной январьда Бичур..ууи Забайкалиин восстани .. ажалшан арадай съезд ..ээ. Түс съезд болбол При..лиин (Бурят-Монголой) Со..тэй ЦИК ба Главна шта..һуигаа. Мүн енэ съезд бол.. Улаан Армиин янзаар регу..а арми болгожо партизанска ..дые шэнэдхэн өмхидхэхэ гэ..ииидэбэ. Съездһээ хойшон хи хүдэлмэри «Бүтэдөөрөө советүүдые хамгаалая!», «Бүхы хүсэн ба зөөри хэрэгсэлээ арми ба фронтдоо бүхэжүүлхэ ябадалда зорюулая!»—гэһэн лозунгнууд доро үнгэргэгдэһэн юм.

1920 оной мартын 2-то Дээдэ-Үдэ город Улаан Армиин частьнууд ба Прибайкалиин партизанска отрядуудаар сүлөөлэгдэһэн байха юм.

Бурят-Монголдо Агуухэ Октябрьска социалистическэ революциин туг баһа дахин мандаба. «Октябрьска революци болбол национально-колониальна дарлалтын гэнжые таһалжа, үргэн ехэ гүрэнэй бүхы дарлагдаһан арадуудые илгаагүйгөөр сүлөөлөө»—гэжэ нүхэр Сталин хэлээ һэн. Сагаангвардеецүүд ба интервентнүүдые БурятМонголой газар дээрэһээ намнаһан ябадал болбол хэдэн зуун жэлэйнь горьдолгые бурят-монгол арадта бэелүүлжэ үгөө.

1923 оной августын 1-дэ ВКП(б)-гэй ЦК ба ВЦИК-гэй түүхэтэ шиидхэбэреэр Бурят-Монголой Автономно Советскэ Социалистическэ Республика байгуулагдаба.

* * *

Бурят-монгол арад болбол большевистскэ партиин, советскэ засагай болон нүхэр Сталинай өөрынь оролдолгын ашаар һалбаран мандажа, сүлөөтэ ба баяртай ажабайдалаа байгуулжа, формоороо национальна, удхаараа социалистическэ соёл культураяа хүгжүүлжэ, социалистическэ байгуулалтын хэрэгтэ хүбита ажалаа эрхилжэ ороо һэн. Бурят-Монгол АССР автономно ёһоор оршон тогтоһон 20 жэлэй ойн үдэртэ СССР-эй Совнарком ба ВКП(б)-гэй ЦК болбол өөрынгөө амаршалга соо иигэжэ бэшээ һэн: «Ростовщигууд, ноёд ба хаанта засагай чиновнигуудаар хайр гамгүй мүлжэгдэжэ байһан, ородой империин гэгдэнги захата хизаар байһан большевигүүдэй партиин хүтэлбэреэр советскэ засагай үедэ Бурят-Монгол болбол сүлөөтэ советскэ социалистическэ республика болоо».

Республикын экономическа хүгжэлтэ гайхамшаг ехэ. 1913 ондо Бурят-Монголой газар дээрэ арбан табан тойрон жэжэ ажаүйлэдбэриин предприятинууд байһан юм. Революциин тогтохо үедэ жэлдээ 2 миллион 600 мянган түхэригэй эд гаргадаг 16 жэжэ предприяти байһан бйгаа. Советскэ засагай тогтоһон ба сагаангвардейскэ банда болон интервентнүүдые намнаһанһаа хойшо хуушан ажаүйлэдбэриин предприятинууд түргэнөөр һэргээгдэжэ, шэнэдхэгдэһэн байха юм. 1923 ондо 15 предприяти байһан байгаа һаа, нэгэдэхи табан жэлэй эхиндэ (1927-28 онуудта) тэдэ ажаүйлэдбэриин предприятинууд 22 болоһон, ажаүйлэдбэриин фонднууд гурба дахин ургаһан, бүтээн гаргаха продукциинь 5 дахи дээшэлжэ, хүбилашагүй сэнгээр 12 миллион 750 мянган түхэриг болоһон байха юм.

Нэгэдэхи табан жэлэй үедэ тодомо ажаүйлэдбэриин предприятинууд 55 хүртэрөө олошоржо. Хоёрдохи табан жэлдэ предприятинуудай тоо 140 хүртэрөө олошоржо, 1941 ондо 261 болоһон байна. Ажаүйлэдбэриин предприятинуудай бүтээн гаргаһан юумэнүүдынь 1927 ондо 12,7 миллион байһан аад, 1932 ондо 30 миллион түхэриг болоо. Зүбхэн хоёрдохи табан жэлдэ түс республикын ажаүйлэдбэридэ 428 миллион түхэриг оруулагдаһан байна. 1933 ондо Улан-Үдын электростанци, НКПС-эй кирписын завод, талханай завод, Коммунальна Ажахын Наркомадай модоболбосоруулха завод ашаглалгада оруулагдаһан байна. Мүн энэ жэлдэ паровозо-вагонно заводой гол цехүүд, шэлэй механизированнэ завод, Мелькомбинат, Мясокомбинат хүдэлмэрилжэ эхилээ һэн. Республикын ажаүйлэдбэриин бүхы бүтээн гаргаһан продукциинь 1937 ондо 126 миллион түхэриг, 1941 ондо 197 миллион түхэриг болоһон байгаа. 1932 ондо 47,1 процент байһан аад, 1937 ондо 70,8 процент хүртэрөө дээшэлһэн үйлэдбэриин хэрэгсэлэй бүтээлгын дээшэлһэн ушар болбол илангаяа шухала зүйл болоно.

Ажаүйлэдбэриин ургахын дашарамда нютагай бурят-монгол арад зэнһээ хүдэлмэришэн ангиин кадрнууд ургаи гараба. Урдань хүнгүй байһан хооһон тала газарта үнэтэ сэрэгэй сырьё абадаг шэнэ ажаүйлэдбэриин газар бии болоо.

Сталинска табан жэлнүүдэй үедэ Галуутай-Нууртахи шулуун нүүрһэнэй шахтанууд ашаглагдажа эхилээ. Алтанай ажаүйлэдбэри ехээр хүгжөө. Модобэлэдхэлгын хэмжээ 1928 онойхитой сасуулхада 1943 ондо 8 дахин ехэ болоо. Загаһанай ажаүйлэдбэри 31 мянган квадратна километр болохо уһан дээрэ дэлгэржэ орон ба фронтдоо загаһаар хангаха зорилгые шиидхэнэ. Мүнөө бидэ Байгал далайда механизированнэ губшуураар, гүл мөөр загаһа баридаг болообди. Нютагай ажаүйлэдбэри ба олзоборилгын кооперацинууд ургэнөөр хүгжэһэн байна.

Ленинско-сталинска национальна политикые бэелүүлһэнэй ашаар Бурят-Монгол болбол индустриально-аграрна республика болоожо, тэрэгнэй ажаүйлэдбэринь мүнөө манай Эхэ ороной сэрэгэй хүсэ шадалые шангадхаха хэрэгтэ оролсонхой.

* * *

Нэгэдэхи империалистическэ ба граждански дайнай ба интервенциин үедэ Бурят-Монголой хүдөө-ажал хүндэ сохилтодо ороһон байгаа. 1916—17 онһоо 1928 он хүртэр манай республика дотор таригын талмай 34,6 процент, адуу ба үхэрэй тоо толгой—27 процент, хонинной тоо толгой 40 процент хороһон юм.

Бурят-Монголой Автономно Советскэ Социалистическэ Республикын тогтоһонһоо хойшо Бурят-Монголой хүдөө-ажахын дэбжэлтэ эхилээ. Тарялангай газарай талмай сталинска табан жэлэй эхин дээрэ 1916—17 оной хэмжээһээ үлүү болоод байгаа һэн. Манай тоо толгой 40 процентһээ үлүү гаргараа ургаа.

ВКП(б)-гэй ЦК-гэй 1929 оной майн 27-ой тогтоолоор бурят-монголшуудай хахад нүүдэл ба нүүдэл байдалай үндэһэ һуури усадхагдажа, колхозуудай үндэһэ һуури дээрэ түс республикын хүдөө-ажалые дэбжүүлхэ ушар байдал табигдаһан байгаа. Энэ тогтоолой ёһоор 200 мянган га газар эдлүүри кулак ба ноёдһоо буляагдан абтажа колхозуудта бэлэгтэйшүүлдэ үгтэбэ. Энэ хэмжээ ябуулга болбол колхозуудай байгуулалтые дэлгэрүүлхэ аргаболожные Бурят-Монголой ажалшан тарялашанда үгэһэн байгаа. 1932 ондо бүхы тарялашанай 55,5 процентнь колхоздо ороо. Энэ үедэ колхозууд бүхы тарялангай газарай 72,2 процентые тариһан байна. «Энэ болбол тон түнзэгы революционно переворот, өөрынгөө хойшолонгуудай талаар 1917 оной октябрьда болоһон революционно переворотдой адли удхатай, обществын хуушан шанарта байдалһаа шэнэ шанарта байдалда һурэн оролго байһан юм». («ВКП(б)-гэй историин хураангы курс»).

Бурят-Монголдо газар эдлэхэ ябадалые революционно ёһоор шэнэдхэлгэ болбол түс республикын хүдөө-ажалые саашадаа социалистическэ ёһоор шэнэлхэн байгуулха хэрэгтэ түйлай ехэ тулхисэ боложо, колхозно байгуулалтын илалтада хүргөө. 1928 онһоо 1942 он хүртэр Бурят-Монголой бүхы тарялангай талмай 380,4 мянган га боложо 4 дахин ургаһан байна. Колхозууд республикынгаа бүхы тарилгын газарай 99.1 процентые болбосоруулна. Үмсын ажалта тарялашан 1942 ондо бүхы республика соо зүбхэн 17 гектар тариһан байгаа.

Республикын түрүү колхозууд ургаса дээшэлүүлхэ тэмсэлдэ һайн үрэ түйлажа, гектарһаа 100 пүүд хүртэр таряа ургуулна.

* * *

Бурят-Монголдо малажал гэдэг хүдөө-ажахынь гол һалбари мүн гэжэ мэдэжэ. ВКП(б)-гэй ЦК болбол автономно ёһоор республикын оршон тогтоһон 10 жэлэй ойн дашарамда бури 1933 ондо Бурят-Монголой ажалшадта амаршалан хандахадаа Бурят-Монголые «Зүүн зүгтэхи малажалай томо база» болгохо зорилго табяа һэн. ВКП(б)-гэй ЦК-гэй энэ заабаринве гүйсэдхэжэ, Бурят-Монголой колхозууд 1932 онһоо 1938 он хүртэрхи 15 жэлэй туршада малайнгаа тоо толгойе адуу малай талаар 14 процент, үхэрэй талаар—29,5 процент, хони ямаанай талаар—101,3 процент дээшэлүүлбэ.

Колхозно хүдөө-ажахын үнэр хүгжэлтэ болбол колхозуудые трактор, хүдөө-ажахын машина, минеральна үтэгжүүлгын зүйлнүүдээр хангаһан советскэ гүрэнэй ашаар түйлагдаһан байна.

1931 ондо Бурят-Монголдо түрүүшынхеэ машинно-тракторна станцинууд эмхидхэгдэһэн юм. 1924 ондо машинно-тракторна станцинууд республикын дотоохи бүхы колхозуудай 77,2 процентые хангажа байгаа. Механизациин хэмжээ 1940 ондо: хахалалгын талаар 66,5 процент, ороохото культурануудай хураалгын талаар 31,5 процент, пар хахалалгын талаар—51,7 процент, культивациин талаар 100 процент болоһон байна. Курбын МТС-эй ордено комбайнер Тудуп Цырендоржиеэй т.и саараннайнь хэһэн хүдэлмэриин зүбхэн нэгэ сезониие тоолон үзэхэдэ, 1.500 шахуу хүнэй хүдэлмэриин үдэрые, 3.000 шахуу морьдой хүдэлмэриин үдэрые халаһан байна

«Бурят-Монгол АССР-эй хүдөө-ажалые улам саашань хүгжөөхэ хэмжээнүүд тухай» 1944 оной августын 7-до гаргаһан СССР-эй СНК-гэй тогтоол болбол Бурят-Монголой колхозууд тушаа сталинска анхарал гаргагые шэнээр үзүүлһэн байха юм.

Малажалые али болохоор хүгжөөхэ, тэрэнэй ашаг олзынь ехэ болгохо, хүдөө-ажалай культурануудай ургасынь дээшэлүүлхэ, хүдөө-ажалай продукнуудые гүрэндэ тушааха талаар уялгануудаа саг болзор соонь дүүргэхэ болон колхозникүүдай олоһон ажалта үдэртэнь талха, овощь болон малажалай продуктнуудые улам ехээр үгэдэг болохо гэдэг Бурят-Монгол АССР-эй советскэ болон газартаряалангай органуудай, МТС болон колхозуудай гол шухала зорилго мүн гэжэ тоолохо»,—гэжэ энэ тогтоол хэлэгдэнэ.

ВКП(б)-гэй обкомой XVIII-дахи пленум болбол ССР Союзай Совнаркомой энэ түүхэтэ тогтоолые бэелүүлхын талаар бодото хэмжээ-ябуулгануудые тулэблэбэ.

* * *

Советскэ засагай үедэ Бурят-Монгол болбол соёл болбосоролойнгоо түрүү республикануудай нэгэн болоо.

Ажалшадай дундахи үбшэнтэй тэмсэхын талаар түйлай ехэ амжалта хэгдэһэн байна.

Революциин урда тээ 3 больница ороймдоо 11 врач байһан байна. Нэгэ врачта 63.000 хүн хүрэдэг юм һэн. Советскэ засагай үедэ шэнэ больница ба амбулаторинууд баригдаа, медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй кадрнууд бэлдэгдэжэ 1943 ондо республика дотоохи элүүрые хамгаалха хэрэгтэ 31 миллион шахуу түхэриг һомологдоо юм. Хэдэн зуун врачууд мянга таран медицинскэ дунда персонал республикын ажалшадай элүүрые сахин хангалжа байна. Профилактическа ба хэжэг тарал үбшэнһөө һэргылхэ ябадал шэнээр табигдаба.

Бурят-Монгол арадай бэшэг мэдэхэ ябадал урдань 10 процентһээ олон бэшэ байһан юм. Советскэ засагай үедэ республика дотор арад түмэнэй үзэг бэшэг мэдэхэгүй ябадалые усадхахын талаар ехэхэн хүдэлмэри хэгдэбэ. Мүнөө республикын арад түмэнэй бэшэг мэдэхэ ябадал 90 гаран процент болоһон байна. 1915 ондо Забайкальда 1094 үхибүүд һуража байһан байгаа, тэдэнэй зүбхэн 84-нииинь бооагад байһан юм. 1940—41 һуралсалай жэлдэ Бурят-Монголдо һурагшадай тоо 100 мянга шахуу болоһон байна. 1941 ондо арадай гэгээрэлэй ябадалда 60 миллион шахуу түхэриг оруулагдаа байгаа. Октябрьска Социалистическэ революциин урда тээ 3..

(Үргэлжэлынь 4-дэхи нюурта).

Бурят-Монгол 25 жэл соо

(Түгэсхэл. Эхиниинь 3-дахи нюурта).

Байкалъедэ нэгэшье ВУЗ байгаагүй юм. Мүнөө манай республикада педагогическа, Зооветеринарна ба багшанарай институуд бии болоо.

Бурят-Монгол арадай уран һайхан искусства һалбаран бадараа. Бурят-Монгол арадай культурын һалбаран бадарһаниие харуулһан ульгэр жэшээ болон 1940 ондо Москвада үнгэргэгдэһэн бурят-монгол искусствын декада болоно. Манай республика болбол автономно республикануудай дундаһаа эгээ түрүүн союз соогсо Москвада искусствынгаа декадые үнгэргэбэ. Бурят-Монголой Ленинэй орденто хүгжэмтэ драмын театр бо бол горьтойхон творческо амжалтануудые туйлаһан байна. Манай комнозиторнууд Бурят-Монголой хүгжэмэй искусствын хэдэ-хэдэн ехэхэн зохёолнуудые бии болгоо. Республикын мэдээжэ уган зурагшад нүхэд Сампилов, Мэрдыгээ ба бусадай хүдэлмэри манай орондохи социалистическэ байгуулалтые, манай арадай ажабайдалые харуулһан искусствын һонин зохёолнуудые бии болгоо. Бурят-Монгол литература ехээр хүгжөө. Алдарта уранзохёолшо Хоца Намсараев түрүүтэй Бурят-Монголой уранзохёолшод национальна формотой социалистическэ удхатай уранзохёолнуудые бии болгобо.

Бурят-монгол бэшэгые ород үзэгтэ оруулһан ябадал бурят-монгол арадай зүгһөө ехэ эршэмтэйгээр абтаһан байна. Мүнөө культура ба экономикын шэнжэлхэ ухаанай институт болбол бурят-монголой аман зохёол бэлэсоруулха, хэлэ бэшэгээ байгуулха, Бурят-Монголой байгаалиин баялигые шэнжэлхын талаар хүдэлмэри хэжэ байна.

Кремльдэ болоһон Бурят-Монгол АССР-эй ажалшадай делегацитай уулзалга дээрэ нүхэр Молотов иигэжэ хэлээ һэн:

«Урдань гээгдэнги байһан мүртөө Бурят-Монгол республика болбол шэнэ социалистическэ ажабайдалаа байгуулхын талаар үсэд ехэ оролдолгогоор, колхозуудайнгаа хүдэлмэреэр ба культура үүсхэлнүүдэйнгээ хүгжэлтөөр түрүү советскэ республикада тоологдоно».

Нүхэр Сталин болбол Агууехэ Октябрьска социалистическэ революциин 27-дохи ой тухай элидхэл соогоо иигэжэ хэлээ һэн гэбэл: «Манай оронио тогтоһон бүхы яһатан ба нацануудай тэгшэ эрхын үзэл, арадуудай ханибарисаанай үзэл бо бол гитлеровецүүдэй зэрлиг национализмын ба расова шоо үзэлгые бүри мүһэн илаһан байна». Бурят-монгол арад болбол агууехэ ород арадай туһаламжаар өөһэдынгөө экономико болон культурые хурдан темпээр дээшэлүүлээ. Ноёд ба кулагуудай, ородой ростовщитуудай ба хаанай чиновнигуудай мүлжэлгэһөө хагасан һалахадань, хаанта засагай барижа байһан харанхы бүдүүлиг байдалһаа мултаран һалахадань, агууехэ ород арадай аха-дүүгэй ёһоор дэмжэһэн ябадал болбол бурят-монгол арадта туһа болоһон байна. Манай партиин ябуулжа байгаа арадуудай ханибарисаанай үзэл суртал болбол манай ороной арадуудай аха-дүү янзаар хани нагсамдалгатайгаар ажаһуулгын бата үндэһэн һуури болоо. Агууехэ ород арадай аха-дүүтэй ёһор хэһэн туһаламжада бурят-монгол арад болбол үнэн зүрхэнэй ханибарисаагаар харюулна. Агууехэ ород ба бурят-монгол арадуудай ханибарисаан болбол манай Эхэ ороной бүгэдын дайсанда эсэргүү сагаангвардеецүүд ба интервентнүүд, мүлжэгшэ анги ба буржуазна националистнуудта эсэргүү, Советскэ Союзай Эсэгэ ороноо хамгаалтын агууехэ дайнай үедэ немецко-фашистска булимтарагшадта эсэргүү хамтын тэмсэлээр батадхагдаһан байна.

ССР Союзай Комиссарнарай Совет ба ВКП(б)-гэй Центральна Комитет болбол БМАССР-эй 20 жэлэй ой тушаа иигэжэ бэшээ һэн: «Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ Бурят-Монгол арадай үнэн хүбүүд Улаан Армиин зэргэдэ ябалсан, немецко-фашистска булимтарагшадһаа советскэ Эхэ ороноо ами бэеэ гамнангүй хамгаална. Бурят-Монголой ажалшад унаһан малгайгаа абангүй фронтдоо туһалжа фабрика ба заводто, колхоз но полинууд дээрэ хүдэлмэрилнэ.

Бурят-Монголой ажалшад болбол Советскэ Союзай бүхы арадуудтай хамта Эхэ оронойнгоо урда нангин уялгаяа дүүргэжэ, немецко-фашистска булимтарагшадые бута нэрьен һалгааха хэрэгтэ бүхы хүсэ шадалаа үгэнэ —гэжэ бата ехээр найдан байһанаа СССР-эй Арадай Комиссарнарай Совет ба ВКП(б)-гэй Центральна Комитет мэдүүлнэ».

Бурят-Монголые сагаангвардеецүүд ба интервентнүүдһээ сүлөөлһэнһөө хойшо 25 жэлэй ойн гүйсэһэн алдарта үдэрые тэмдэглэхээр бэлэдхэхэ зуураа, бидэнэр болбол фронт ба шэн зоригто Улаан Армидаа туһалха ябадалаа үшөө ехээр шангадхаха ёһотойбди.

Бурят-Монгол АССР-эй Верховно Соведэй Президиум, Бурят-Монголой Арадай Комиссарнарай Совет ба ВКП(б)-гэй Обком болбол республикын бүхы ажалшадта хандаһан хандалга соогоо иигэжэ бэшэнэ гэбэл: «Бурят-Монголые сагаангвардеецүүд ба интервентнүүдһээ сүлөөлһэн үдэрһөө хойшо 25 жэлэй ойн үеэртэ баатар Улаан Армиин туһада хэжэ байһан ажалай фронт дээрэхи хэрэгүүд тухайгаа—ойн урда тээхи мүрысөөнэй дүнгүүд тухай агууехэ вождь, Верховно Главнокомандалагша Советскэ Союзай Маршал нүхэр Сталинда бэшэг эльгээхэ байнабди. Инаг дуратай эсэгэ оронойнгоо ур ахи уялгые дүүргэһэн тухайгаа мэдэрэлтэйгээр энэ бэшэг соо өөрынгөө шэнэ илалтанууд тухай хэлэжэ шадахын тулада хамаг бүхы юумэ хэжэ гарая!

Фабрика ба заводуудай, машинно-тракторна станцинуудай совхоз ба колхозуудай, шахта ба руднигуудай, түмэр замай ба уһан замай транспортын, загаһанай ба ой модоной ажауйлэдбэриин предприятинуудай, советскэ, культурна ба медицинскэ эмхизургаануудай коллективүү —Бурят-Монголые сагаангвардеецүүд ба интервентнүүдһээ сүлөөлһэнһөө хойшо 25 жэлэй ойн хүндэлэлдэ социалистическэ мүрысөөндэ ородсогты!»

Гитлеровскэ Германиие эсэслэн үгы хэхэ документ

НОВОСЕЛЕНГИНСК. (Манай тусхай корреспондент). Гурбан союзна державануудай хүтэлбэрилэгшэдэй Крымдэ болоһон Конференциин тухай мэдээсэлые аймагай үргэн ниитэ колхозниктууд угтаа хүнпэтэйгөөр ба һонирхолтойгоор угтаа. Аймагай томохон колхозуудай членүүд өөһэдынгөө колхозуудай радиоузелнуудаар дамжуулагдаһан энэ түүхэтэ мэдээсэлые, үшөө февралиин 12-й һүни барандаа шахуу шаганаад, үглөөдэрынь, парторганизацинигаа үүсхэлээр зарлагдаһан митингнүүд дээрэ сугэжэ, баһа дахин энэ мэдээсэлнүүдтэй танилсаһан байгаа.

Тельманэй нэрэмжэтэ колхозой членүүдэй митинг дээрэ партбюрогой секретарь нүхэр Данзанов бүхы колхозниктуудайнгаа үмэнэһөө үгэ хэлэхэ зуураа, энэ түүхэтэ документ болбол шуһа адхалгын дайниие түргэнөөр дүүргэхэ, удаан саг соо агад ниитын амгалан тайбан байхые хангаһан зөбсэг гэжэ тоолобо.

—Энэ түүхэтэ документ хэдаа бидэ эрэгтэй эмэгтэй колхозниктудые республикынгаа сагаангвардеецүүд ба интервентнүүдһээ сүлөөлэгдэһэнһөө хойшо 25 жэлэй ойдо зорюулжа абаһан ехэхэн харюусалгатай уялгануудаа нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэхые уялгална,—гэжэ хэлэбэ. Нүхэр Данзановай мэдүүлгые тэдэ хабаадалсаһан колхозниктууд бүтэдөөрөө һайшаагаа.

Мүнөө аймагай колхозуудаар хаа-хаанагүй митинг болон суглаанууд үнгэргэгдэжэ, энэ түүхэтэ документтэй гүнзэгыгөөр танилсажа байна.

Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо

ЗАИГРАЕВО. (Телефоноор абтаба). Старо-Брянска сельсоведэй Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой таряанажалай бригада болон малажалай фермэ, гүүртэнүүдээр гурбан союзна державанууд—Советскэ Союз, Америкын Холбоото Штадууд ба Великобританиин хүтэлбэрилэгшэ-эй Крымдэ болоһон Конференцидэ зорюулагдаһан суглаанууд февралиин 14-дэ үнгэргэгдэбэ. Таряанажалай бригадата болоһон суглаан дээрэ колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Яньков энэ Конференци тухай мэдээсэл хэһэн байна.

Бригадын членүүд конференциин шиидхэбэриие гүнзэгы баяртайгаар угтаад иимэ резолюци абаа гэбэл: «Немецкэ хара нохосуудые гурбан тээһээнь хабшажа эсэслэн дараха үдэр ойротуулһан энэ Конференциин шиидхэбэринүүдтэй танилсаад байхадаа бидэнэр ажал хүдэлмэридөө улам эршэтэйгээр хабаадалсажа, фронтдо туһалха ябадалаа бүри эршэдхэхэбди. Тиихэдээ Бурят-Монголые сүлөөлһэнһөө хойшо 25 жэлэй ойн урда тээхи мүрысөөндэ оролсохоёо абаһан социалистическэ уялгануудаа саг соонь дүүргэн тарилтадаа эрхимээр бэлэдхэхэ, адуу малаа атар таргаар эндо оруулха байнабди».

А. ЛИПУНОВА.

Илалтын үдэр улам ойротуулхын түлөө

ХОРИ. (Телефоноор абтаба). Гурбан союзна державанууд—Советскэ Союз, Америкын Холбоото Штадууд ба Великобританиин хүтэлбэрилэгшэдэй Крымдэ болоһон Конференцидэ зорюулагдаһан суглаанууд Хориин аймагай колхозуудаар боложо байна. Крымдэ болоһон энэ Конференци тухай мэдээсэлые радиогоор дуулаһан Ленинэй, Карл Марксын, Удын сомоной Сталинай, Хориин сельсоведэй Сталинай нэрэмжэтэ колхозуудай членүүд гурбан агууехэ державануудай Конференциин шиидхэбэриие халуунаар һайшаажа, дайсанаа эсэслэн үгы хэхэ гэрэлтэ үдэрые улам ойротуулхын түлөө хамаг хүсэеэ элсүүлхэбди гэжэ нэгэн дуугаар мэдүүлбэд.

Тиин, эдэнэр суглаанай үглөөдэрһөө абаад үйлэдбэри дээтүүр үндэр бүтээсэтэйгээр хүдэлмэрилжэ эхилээ. Поли дээтүүр саһа тогтоохо, агротехническэ хэмжээябуулгануудые үнгэргэхэ хүдэлмэридэ хабаададаг колхозниктууд үдэрэйнгөө нормонуудые үргэлжэ үлүүлэн дүүргэдэг болоо. Хориин сельсоведэй Сталинай нэрэмжэтэ колхозой членүүд агротехническэ хэмжээ-ябуулгануудые үнгэргэхэ түсэбүүдээ дүүргүүтэй байна.

Түс колхозой членүүд Крымдэ болоһон энэ Конференцидэ зорюулагдаһан суглаан дээрээ Бурят-Монголые сагаангвардеецүүд болон интервентнүүдһээ сүлөөлһэнһөө хойшо 25 жэлэй ойн үдэр—мартын 2-то хабарай таряалангада бэлэдхэлэй бүхы хүдэлмэриие дүүргэхэбди гэһэн резолюци абаа. Мүн адуу малай байдал харууһалга, үбэлжэлгэ болон түл абалгые эрхимээр үнгэргэхэ уялгануудые абаһан байна.

И. МИРОШНИЧЕНКО.

Сэрэгэй пленнэ ба гражданска хүнүүдэй хэрэг тушаа союзн гүрэнүүдэй хоорондо хэһэн хэлсээн

Мүнөө Германиин газар орожо байһан союзна зэб хүсэнүүдээр сүлөөлэгдэһэн В кобританиин, Советскэ Союз Америкын Холбоото Штад гражданска хүнүүд болон гэй пленнэ хүнүүдые хамг эдеэлүүлэн байралуулха, н тань бусааха хэмжээ ябу нуудай талаар Крымскэ К ренци дээрэ хүсэд хэлсээ б хын тулада Британска а канска болон советскэ деле нуудай хоорондо хэлсээнүүд дэһэн байна. СССР ба Вел ритани хоёрой хоорондохи, ба Америкын Холбоото Шт хоёрой хоорондохи февр 11-дэ гар табигдаһан н нүүдэй текстэнь бөө бэет ли байна.

Советскэ Союз ба Велик тани хоёрой хоорондохи ха дэ В. М. Молотов ба гос Иден хоёр гарнуудаа табиб ветскэ Союз ба Америкын боото Штадууд хоёрой хоо хи хэлсээндэ генерал-лейт Грызлов ба генерал Дин гарнуудаа табиба.

Эдэ хэлсээнүүдэй ёһоор, нигуудай гражданинуудые тагтань бусааха транспорт рэгсэлнүүдэй табигдаха союзник бүхэн онсо союз найнгаа гражданинуудта хоол, хубсаһа хунар, медиц туһаламжа үгэхэһөө гадна хэрэгсэлнүүдээр хангаха Советскэ офицернүүд эрт саха транспортаяа хүлеэжэ пын континент дээрэ гү, Нэгэдэмэл Королевстводо үедэнь британска ба амер ска зэбсэгтэ хүсэнүүдээр с лэгдэһэн советскэ граждани та туһаламжа үзүүлхэ зор дүүргэхэдэнь британска ба риканска засагта туһал үзүүлхэ байха.

Британска харьяата ба ам канска гражданинуудта туһа жа үзүүлхэдэнь британска американска офицернүүд с скэ правительстводо ту байха.

Мүнөө хэлсэжэ тааралд б халаа гурбан правительст бол эдэ бүхы сэрэгэй плен гражданска хүнүүдые түр нютагтань бусааха ябад хангаха зорилготойгоор дай эрилтэдэ ниилэлсэхэ али туһаламжа үзүүлхэ уялга

ХРОНИКО

РСФСР-эй Верховно С Президиумэй Указаар Б Монгол АССР-эй состав райониие бага болгожо, риин тосхондо центртэ рейскэ район бии болгогдо

РСФСР-эй Верховно С Президиумэй Указаар Бурят гол АССР-эй Улан-Удэ Городской ба Түмэрзамай нуудые бага болгожо, Зам район байгуулагдаба. (ТА

Харюусалгата редактор
Ц. Г. ГАЛСАН

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Улан-Удэ. ул. Ленина, 25. ТЕЛЕФОНЫ: ответ. редактора—23. АТС—180; зам. ответ. редактора—7-89; ответ. секретаря—3-23: отделов: партийной жизни и промышленности—7-89; сельского хозяйства—6-03, писем переводов—6-03 (2 зв.): об'явлений—2-62 (2 зв.)

Н—00292. Типография Государственного газетного издательства при СНК БМАССР. Тираж